

Evakuace měst v cizině a u nás.

(Výňatek z přednášky pro velitele CPO měst, prosloušené ve Zlíně 14. prosince 1937.)

Evakuační problém není nic nového. Jak známo z válečných dějin, docházelo často k evakuování ohrožených území nebo měst. Za světové války byla to na příklad evakuace Východních Prus na počátku války, evakuace Belgie, Přemyšlu atd.

Veškeré tyto evakuace byly však vždy rázu strategického nebo taktického, byly důsledkem pozemních operací té neb oné armády.

Úžasný rozmach nejmladší zbraně — letectva — kdy se rychlost a únosnost letadel od ukončení světové války přibližně zpateronásobila a akční radius letadel vzrostl tou měrou, že dnes není v Evropě jediného státu (mimo snad malé části Ruska), jehož kterákoliv část by nemohla býti nepřátelským letectvem napadena, donutil vedoucí činitele vojenské i politické uvažovat též o problému evakuování důležitých středisk populačních a průmyslových, aby se tím zmenšila jejich zranitelnost při event. útoci ze vzduchu v budoucí válce.

Řešení tohoto problému, již samo o sobě značně komplikované a složité, bylo a je tím obtížnější, že poslední světová válka nám nedala v této věci téměř žádných příkladů.

Jediný snad příklad ze světové války, kdy pro časté nálety německých letců v roce 1918 na Dunkerque došlo k jakémusi plánovitému vyklizování tohoto města a přístavu, byl ve Francii jistě podroben velmi bedlivému studiu a výsledku badání bylo pak použito při zpracovávání evakuačních zařízení.

Také koloniální války za posledních let nedaly nám žádných poznatků.

Zprávy ze španělské války a z nynější války čínsko-japonské se tohoto problému téměř vůbec nedotýkají, a jestliže se přece někde vyskytly, byly to zprávy jen kusé, po mnohé stránce málo hodnověrné a neodborné; na jich zpracování a využití budeme ještě hodně dlouho čekat.

Nezbývá nám tedy nic jiného, než abychom studiem cizí literatury a rozbořem zpracovaných již evakuačních nařízení v cizích státech se snažili vytvořit si o tom svůj vlastní názor.

Jaké byly tedy názory a k jakým závěrům se došlo dodnes při řešení této otázky v cizině?

Jak lze seznat z odborné literatury, nebylo do konce roku 1934 možné evakuování měst jakožto jeden z prostředků pasivní ochrany obyvatelstva proti vzdušným útokům v žádném státě souvisle studováno. Jen tu a tam se vyskytly ojedinělé poukazy a připomínky o nutnosti rozřešení této věci.

Tak na př. franc. gen. Duchéne v časopise „La France Militaire“ prohlásil, že nebude možno nalézt ve velkoměstech dostatek úkrytů a že bude nutno vystěhovat alespoň dvě třetiny obyvatel do okolí.

Angličan Jenkins odůvodňoval nutnou evakuaci měst v příští válce nemožností zásobování potravinami a vyslovil se, že přebyteční jedlíci mají z měst odejít.

Italský generál Savelli v časopise „Rivista di Artiglieria e Genio“ napsal, že 4 a půl mil. obyvatel italských měst se musí za leteckého nebezpečí rozdělit na 26 mil. obyvatel italského venkova.

První podrobnější úvaha na toto téma je z pera známého vojenského spisovatele franc. plk. Vauthiera, dlouholetého učitele protiletecké obrany a ochrany na letecké škole ve Versailles a pozdějšího náčelníka štábu maršála Petaina, inspektora protiletecké obrany a ochrany.

V svém díle „Letecké nebezpečí a obrana obyvatelstva“ napsal Vauthier o evakuaci mimo jiné toto:

„Evakuace obyvatelstva velkých měst má za účel, aby se zmírnila jejich zranitelnost. Hoří-li města, neb jsou-li zničena třaskavinami, jsou jejich obyvatelé alespoň vzdáleni tohoto neštěstí, nejsouce jim přímo dočtení. Tímto opatřením se zabráňuje jednomu z největších následků vzdušného nebezpečí — panice obyvatelstva — a udrží se jeden z nejdražších statků, t. j. morálka obyvatelstva.“

Je třeba, aby evakuace byla prováděna ještě před zahájením nepřátelství; lze očekávat, že právě v prvních dnech nepřátelství dojde k nejúpornějším vzdušným útokům na města, takže na vyklizování zbude málo času.

Při tom nepůjde o úplné vyklizení města. Je třeba v něm ponechat personál, potřebný ke konání veřejných služeb, policie musí udržovat pořádek a zabránit případným loupežím v opuštěných domech. Přes to se evakuace bude vztahovat na velkou část obyvatelstva; na jak velkou? na polovinu? na tři čtvrtiny? Přeprava takového množství nebude snadným úkolem. Aby se děla v pořádku, je třeba, aby každý věděl, kdy a kam půjde; musí být sestaven podrobný plán, stále doplňovaný. Jak zmocí tuto ohromnou práci, jež se rovná transportu armády? Jak ji především udržovat na výši doby při neustálém kolísání počtu obyvatelstva velkých měst, za doby prázdnin, dovolených a dokonce při každém weekendu? S toho hlediska bude systematická evakuace tvrdým oříškem pro ty, kdo ji budou organisovat.

Celkový problém není tedy jednoduchý. Tím však není řečeno, že jeho studium třeba předem zavrhnout. Spíše naopak, je třeba najít pružnou organisaci, která by se vyrovnala se všemi situacemi, s jediným cílem: zajistit bezpečí obyvatelstva, jehož přítomnost v městě není nezbytná.

Soustavně a s typickou německou důkladností zabýval se v časopise „Gasschutz und Luftschutz“ touto otázkou vedoucí činitel protiletecké ochrany v Mnichově, plk. Nagel. V celé serii dlouhých a vyčerpávajících

článků, počínaje rokem 1935, rozbíral a studoval veškeré možnosti i těžkosti, jež by se při tomto složitém problému vyskytly, a to ať šlo o řešení počtu a druhu lidí, které by bylo třeba evakuovat, nebo o evakuaci škol, nemocnic, trestnic a p., anebo o evakuování potravin, památností atp. V celku lze říci, že zavrhuje evakuování celých měst, připouští však evakuaci částečnou. Poukazuje několikrát na to, že každé město může býti letectvem ohroženo, že je nutno touto věcí se zabývat, poučovat neustále obyvatelstvo v míru, že na přípravy k evakuování měst nemá být pohlíženo jako na přípravy válečné. Je to příprava čistě mírová, která se snad dá srovnat toliko s mírovými přípravami vojenskými, t. j. s budováním opevnění na hranicích. Evakuace musí se provést již za politického napětí, na což třeba zvlášť obyvatelstvo upozornit, aby se předešla demoralisace obyvatelstva, jež se lehce přenáší do armády. „Nepromyšlenost a nedostatečná příprava,“ pravil, „může vésti k velkým škodám a ztrátám na lidských životech a materiálu.“

Zatím co Nagel psal a radil, byl ve Francii v červnu 1935 vydán sedmý dodatek k zákonu o protiletecké ochraně („Instruction pratique sur la défense passive contre les attaques aériennes“), z něhož vysvítá, že Francouzi budou evakuovat většší města.

Evakuační předpis francouzský je rozdělen na čtyři části.

Z 1. části je patrně upozornění, že se přemísťování nesmí provádět v době, kdy byl vyhlášen letecký poplach.

Místa, kam se mohou lidé přestěhovat, určí na návrh příslušného prefekta ministr vnitra. Osoby k přesídlení dobrovolně se hlásící mají býti podporovány.

2. část pojednává o přípravách k přesídlení. V každém departementu sestaví prefekt v dohodě s místními činiteli vojenskými seznam míst, které by mohly být cílem nepřátelských letců. Z těchto míst, pokud není dostatek úkrytů, třeba připravit vyklizení. Má se poříditi evakuační plán. Z celkového počtu obyvatelstva mají se odečíst vojáci v záloze a osoby dobrovolně k vystěhování se hlásící. Zbytek má být rozdělen na ty:

a) kteří se vystěhují trvale,

b) na ty, kteří budou denně do města dojíždět z venkovských sídel, a konečně na ty,

c) kteří musí zůstat v městě nepřetržitě.

Do skupiny a) se mají zařaditi lidé, kteří nekonají veřejnou nebo soukromou službu a nejsou zařaděni do CPO. Všichni ti mají se přesídliti do míst nejvzdálenějších.

Do skupiny b) patří úředníci, obchodníci, zaměstnanci všech druhů, dělníci, jež povolání nutí prodávati přes den v městě. Ti se mají s rodinami přesídliti do nejbližších sousedních obcí.

Do skupiny c) jsou zařaděni všichni ostatní, to jsou ti, kteří musí zůstat v městě ve dne i v noci, ať už z důvodů svého povolání, nebo z plnění povinnosti veřejné (CPO. a p.). Pro všechny tyto osoby je ovšem nutno vybudovati úkryty. Zdůrazňuje se, že v městě nesmí zůstat více obyvatelstva, nežli úkryty dovolují.

Po stanovení počtu obyvatelstva jednotlivých skupin určí prefekt obec, kam se má obyvatelstvo přestěhovat. Při tom nemá být zapomínáno na běžence z pohraničních úseků nebo na departementy s větším počtem městského obyvatelstva. Vystěhování části obyvatelstva ze sousedního

departementu je závislé na souhlase sousedního prefekta a na schválení min. vnitra.

Možnosti ubytovací mají být zjištěny komisionálně přímo v obcích, má být postaráno včas o technické pomocné prostředky, nutné k přesídlení (dopravní prostředky, telefonní spojení atd.), o zřízení nebo zesílení policie, o organizaci zásobování, o lékařskou pomoc a p.

Počet obyvatel, žijících ve venkovských obcích v míru, může být až zdvojnásoben. Jen ve výjimečných případech má se sáhnout k stavbě dřevěných baráků a p.

Poněvadž jde o zájem obrany státu, může se počítat se všemi dopravními prostředky železničními i automobilními. Je však třeba zpracovat přesný dopravní plán pro přepravu trvale evakuovaných. Při tom nutno brát zřetel na evidenční vozidla pro voj. správu a na zásoby pohonných hmot.

Přeprava osob druhé skupiny, které budou dojíždět do města denně (ti mají počítat většinou jen se zbylými malými dopravními prostředky, bicykly, motocykly), bude se dít jen ojediněle autobusy, elektrikou nebo železnicí.

V čas nouze o dopravní prostředky má se opuštění měst díti pěšky.

V třetí části se mluví o skutečné evakuaci.

Vyklizení je přímým ochranným prostředkem, který se podle možnosti provede již za válečného napětí.

V poslední části je znovu zdůrazňována nutnost evakuace a je konstatováno, že evakuační plán je nerozlučitelnou součástí plánu na obranu státu.

Francouzskému evakuačnímu nařízení se velmi podobá evakuační řešení italské.

Pro případ války mají být z města odstraněni všichni nevojáci, pokud část z nich nekoná službu CPO., kromě těch, kdož v městě zůstanou v zájmu veřejné služby. I ti však mají na noc město opustit a v městě mají zůstat pouze složky CPO.

Počítají-li Angličané s evakuací, nedá se dosud přesně říci. Ale podle všech náznaků, jevících se na př. v budování značného počtu stíhacího letectva a velkého počtu protiletadlových zbraní všech druhů, jakož i ve vybudování silné a vzorně vycvičené služby hlásné a poplachové, lze usoudit, že Angličané s evakuováním svých měst dosud nepočítali.

Podle posledních zpráv přichází však vyklizování měst za leteckých útoků v Anglii znovu na přetřes.

Pro nás nejzajímavější bude však konečné stanovisko, které k této věci zaujali Němci.

V říjnovém čísle loňského „Gasschutz und Luftschutz“ bylo uveřejněním článku pplk. Teschnera, referenta něm. min. letectví (tedy pravděpodobně oficiální stanovisko) další veřejné pojednávání o této věci najednou a rázem zastaveno.

Následoval sice v březnu letošního roku ještě jeden článek z pera dlouholetého vedoucího činitele v protiletadlové ochraně a obraně německé gen. v. v. Grimmeho.

Lze však míti právem za to, že článek pplk. Teschnera, psaný velmi obezřele a opatrnicky, úmyslně nevyvrátil hned na 100% názor, až dosud zastávaný, a že se servírováním článku gen. Grimmeho, zejména

pro cizinu, bylo navedoucích místech už předem počítáno.

Pplk. Teschner v svém článku poukazuje na to, že nebude lze přesně stanovit počet lidí, které bude třeba vystěhovat, a tvrdí, že takových lidí bude jen nepatrná část. Připouští možnost vystěhování jen školní mládeže ve věku od 10 do 15 let. Děti do 10 let nebudou prý chtít rodiče pustit, po 15. roce věku má prý se jich použít k službě CPO. a k zemědělským pracím. Souhlasí s vystěhováním dobrovolně se hlásících osob, ovšem jen s povolením policie, prokáží-li, jak zabezpečili svůj majetek proti krádežím a p.

Naproti tomu doporučuje přemístění nemocných a hlavně věznic a vyklizení starých měst, kde je větší nebezpečí požáru. V ostatních městech se má vyklidit jen ta část města, kterou nepřítel neustále vyhledává, avšak teprve prý na základě zkušeností z války.

Bude-li ovšem vystěhování měst v praxi možné, nedá se prý dosud přesně určit a vůbec prý se neví, zdali vystěhování nepřinese více škod nežli užitku.

Co se časových dispoic týče, nebude prý lze vystěhování provést několik dní před vypuknutím války, neboť prý by to vedlo k velkému porušení hospodářského života. Za mobilisace bude tolik pohybů vojska, že nelze připustit, aby se ruch ještě zvětšoval přemísťováním civilního obyvatelstva, a po vypuknutí války nebude prý lze vůbec evakuovat.

Nebude prý rovněž možno stanovit dobu, kdy by se mělo provést evakuování uměleckých památek; v praxi nebude prý také vůbec proveditelné. Doporučuje uložit všechno do sklepů příslušné budovy, nebo někam v samé blízkosti těchto budov.

Generál Grimme podrobuje napřed kritice evakuační předpis francouzský. Tvrdí, že není bez vážných rozporů, poukazuje, že sám plk. Vauthier si odporuje, a cituje soukromý názor jistého Henri le Wita ze srpnového čísla (r. 1936) časopisu „Petit Journal“, který tvrdil, že nelze lidi pohnout k tomu, aby opustili svá bydliště, že nelze takovou masu zvládnout a konečně že otázka evakuace přichází v pořadí naléhavosti teprve jako třetí, za úkryty a plynovou maskou.

Dovolává se různých příkladů a námitek německých odborníků tvrdí dále, že prý Německo pojem „evakuace či vystěhování“ dosud neznalo. Poukazuje při tom na důkladnost Němců a na pomalost v přejímání cizích názorů. Je prý také nemožné, aby bylo nařízení, podle něhož by se část obyvatelstva ukryla do bezpečí a druhá část by musila za ně pracovat a vydávat se v nebezpečí. Se sociálního hlediska je prý nutno odmítnout úvahu plk. Vauthiera, že města mají opustit předně ti, kteří mají dopravní prostředek anebo na venkově své weekendy, chaty, vily a p. To by prý prakticky znamenalo, že bohatý se ukryje, a chudý ne, což pro Němce je naprosto nepřijatelné.

V dalším výkladu poukazuje na to, že všechna místa v Německu jsou dnes letadly prakticky dosažitelná, a dělá ironickou poznámku, že by Německo musilo proto evakuovat své lidi za hranice svého státu. A které místo nemá prý pro útočníka důležitost? Kdo prý bude hasit vzniklé ohně? Kdo bude nahrazovat ztráty vzniklé v armádě, CPO. a jinde? Upozorňujeme, že bude třeba mnoha lidí k ošetřování raněných a otrávených; proto se uplatní i ženy.

K evakuaci prý zbývají de facto jen starci, mrzáci, nemocní a neschopní, ti všichni budou prý potřebovat dopravních prostředků, ošetřovatelského personálu, obsluhy a p. Kromě toho prý se roztrhne rodinné pouto, dítě prý chce v nebezpečí k matce, nemocní chtějí k sobě příbuzné a p.

Dovolává se dále citátů Vauthierových: „Cílem protiletecké ochrany a obrany musí být udržeti v chodu život a práci v zemi, zejména pak ve velkých městech, v průmyslu a obchodu.“ To prý musí všichni pochopit a všichni také mají k tomu podle svých sil přispět.

Každý si prý musí také uvědomit, že může padnout. Nebezpečí nehrozí prý jen v městě; občan v městě nebo dělník v továrně, zabítý letcečkou pumou, je stejně vojákem jako voják na frontě.

Dále cituje výrok, pronesený Hitlerem v Norimberce r. 1936: „Ein hartes Geschlecht muß erzogen werden, ein hartes Geschlecht muß heranwachsen“ a pak: „Na tom místě, kde stojíš a žiješ, musíš konat svou povinnost k zachování života a statků svého národa a vlasti, a to až do chvíle, než toto své konání povinností zaplatíš životem. Tvá smrt bude zářícím příkladem, budeš hrdinou pro všechny své spolupracující a potomky“ atd.

Vyklizování z důvodů protiletecké ochrany má prý zmizet ze slovníku německého národa. Protiletecká ochrana je prý otázka rasová, otázka bytí či nebytí a je prý proto povinností všech v tom společně pracovat. Ve všech předpisech má býti proto s veškerou přísností zdůrazněno,

že každý musí zůstat na svém místě, neboť je duševním uspokojením a předností, když mnoho lidí koná stejnou povinnost a co nejméně lidí čeká v úkrytu na výbuch pumy, a

že evakuovat se má pouze z důvodů strategických a taktických.

Místo toho se však má:

duševně vychovávat národ k vytrvání až do smrti,

vycvičit co největší počet lidí v sebeochraně proti let. nebezpečí,

vychovávat k důvěře ve všechna úřední nařízení a zařízení,

nová sídliště a stavby řešit s hlediska protiletecké ochrany,

velkoměsta se snažit uvolnit a požadovat výstavbu krytů:

a) veřejných, v továrnách a p.,

b) v domech, při čemž se autor opět dovolává Henri le Wita, který prý schvaluje budování německých úkrytů ve sklepích.

Svůj článek končí Grimme citátem z Henri le Wita: „Ein Meisterstück des Zukunftskrieges werden zweifellos die moralische Kraft und Ausdauer des deutschen Volkes während des Bombardements sein.“

Jediné možné odůvodnění pro toto, právem řečeno oficiální stanovisko německé je, že odpovídá úplně dnešnímu režimu a mentalitě příslušných vedoucích činitelů v Německu. Budoucnost ukáže, v jaké míře jsou tyto názory hodnověrné, resp., jak dalece byly také správné. Ať tak nebo onak, je třeba si jich velmi dobře všimnout!

A nyní, ke kterému směru máme se přiklonit my?

Máme evakuaci měst zavrhnout, či ji připravovat, mají se evakuovat všechna města či jen některá, má se provést evakuování úplné či jen částečné, proč, kde a jak?

To bude nutno vyřešit pravděpodobně vládním nařízením ve smyslu § 4 a § 12 zákona ze dne 11. dubna 1935, č. 82 Sb. z. a n. o ochraně a obraně proti leteckým útokům.

Důvodů pro evakuování a proti němu je mnoho (národohospodářský, psychologický, zdravotnický, školský, pokrok v letectvu atd.).

Podle mého soudu musíme přikročit k evakuování měst, lépe bych řekl, k provedení přesunu části městského obyvatelstva na venkov, neboť pro to mluví hlavně důvod hospodářský.

Víme dobře, jak velký nedostatek zemědělských pracovníků byl za poslední války na venkově. Je také známo, že odliv těchto pracovníků do měst a průmyslových oblastí po válce vzrostl a ještě neustále vzrůstá.

Uvědomme si nyní, jaká situace nastane na venkově po odchodu mužů povoláných za války do zbraně? Třeba též uvážit, že i průmysl, zejména ten, který bude pracovat o vojenských dodávkách, bude mít určité požadavky co do zvýšení počtu pracovníků. Budou obyvatelé zbylí na vesnicích s to, aby splnili požadavky vojenské správy, pokud jde o dodávku potravin v míře mnohem větší, nežli je tomu dnes, v době mírové? Pamatujeme se přece všichni na vojenské „Erntelauby“, na vysílání školáků k zemědělským pracím do vesnic a p.

Nezapomínejme, že sebe lépe vycvičená armáda nebude nám nic platná, nebude-li dostatečně postaráno o její zásobování, jehož základem je dobře organisovaný a zabezpečený pracovní výkon zemědělce.

Nebude proto nutno nahradit onen úbytek pracovníků v hospodářství pracovníky z měst, pokud jich tam nebude nezbytně třeba?

Bude tu přece mnoho žen, jejichž mužové budou povoláni do zbraně, bude dost nevojáků, rodin soukromníků, pensistů a p., jichž přítomnost v městech nebude nezbytně nutná. I když to nebudou kvalifikované síly, uvyklé zemědělské práci, přece bude jich lze upotřebit k různým menším pracím na venkově (na př. žen k vedení domácnosti tam, kde venkovská žena bude nucena nahradit mužské pracovníky na poli, k dohledu neb i k výchově dětí pracujícího venkovského lidu a p.).

Nezapomínejme také na to, že možnost znehodnocení potravin bude v příští válce větší, nežli tomu bylo za války světové. (Bombardovací nálety na skladiště potravin, plynové útoky a p.; poslední dobou se studuje, zejména u Němců, i možnost ničení úrody na polích pomocí letadel!)

Pro odchod lidí, jichž nebude v městě nezbytně třeba, mluví však i důvody jiné.

Zbytečným ponecháním většího počtu obyvatelstva v městech, než bude třeba, zvýší se možnost větších ztrát na lidských životech.

Počet obyvatelstva měst s vojenskou posádkou vzroste beztoho — byť i jen přechodně — narukováním záložníků z venkova.

Lidé bez stálého zaměstnání (většinou lidé, o kterých jsme se zmínili již vpředu) podlehnou snáze panice, čemuž bude třeba všemi prostředky čelit.

Snížením počtu obyvatel se zjednoduší problémy vyživovací, dopravní, bezpečnostní a j., zejména ve větších městech. Nezapomínejme, že tyto potíže budou po všech stránkách větší, nežli tomu bylo za poslední války.

Důvodů pro přesun části obyvatelstva je, jak vidět, mnoho a nelze zde všechny zevrubněji rozbírat.

Účelem tohoto článku je podnítit veřejnou diskusi; snesené důvody a námítky budou jistě cenným materiálem pro studium kompetentních

činitelů a přispějí ke konečnému rozřešení tohoto ožehavého problému, který prakticky nebyl dosud v žádném městě řešen.

V závěru připomínám toliko: Je-li třeba, aby se přeorientoval průmysl mírový a přizpůsobil se výrobě a potřebě válečné, stejně tak je žádoucí, aby se převychovalo a přeorientovalo i obyvatelstvo.

Použitá literatura:

Gasschutz und Luftschutz, roč. 1935, 1936 a 1937.

Knipfer-Hampe: Der zivile Luftschutz.

Khreutter: Der Gasschutz der Zivilbevölkerung im Zukunftskrieg.

Hunke: Luftgefahr und Luftschutz.

Wirth-Muntsch: Die Gefahren der Luft und ihre Bekämpfung.

Cheuré: Otázka vzdušné a protiplynové obrany.

Letectvo u nás a v cizině

Úkoly zpravodajského letectva na počátku války.

(Podle článku kapitána N. Iljina ve Věstniku vzdušného flota, roč. XIX., čís. 4.)

I. Zvláštnosti počátečního období války.

Pod názvem počáteční období války se obvykle vyrozumívá doba od prvních pohraničních srážek až do ukončení nástupu hlavních sil do prostoru předpokládaného hlavního válčiště.

Nežli se pokusíme o krátký výklad zvláštností nynějšího počátečního období války, musíme si připomenout činnost na počátku světové války. Celková doba počátečního období světové války na západě trvala 10—12 dní, na východě 20—24 dní a obsahovala několik etap. Byly to:

1) Vypovědění války a provádění mobilisace.

Německý průmysl a část armády byly připraveny k válce již mnohem dříve před oficiálním vypovědění války, ale přes to bylo nutno vydat mobilizační rozkaz a provést četná opatření, spojená s mobilisací.

2) Opatření pro utajení mobilisace a soustředění.

Němci vtrhli do Belgie s několika nemobilizovanými jednotkami a tím dosáhli soustředění svých hlavních sil blíže k státním hranicím. Pohraniční pevnosti byly napadeny současně a naprosto neočekávaně. 1. srpna vyhlásilo Německo válku a již 3. srpna vtrhlo 8 brigád s mírovými počty a 1 jezdecký sbor do Belgie. Ještě v srpnu byla neočekávaně obsazena belgická pevnost Liege.

3) Přeprava mobilizované armády k státním hranicím do nástupního prostoru.

Mohutnost převozu ve světové válce je charakterisována těmito daty:

a) Pro soustředění německé armády bylo od 7. do 14. srpna 1914 převezeno k státním hranicím 3,120.000 mužů a 860.000 koní. Jenom přes Rýnský most (u Kolína n. R.) přešlo od 2. do 18. srpna 2150 vojenských vlaků.

b) Převoz francouzské armády do nástupního prostoru od 6. do 18. srpna 1914 si vyžádal 4035 vlaků. Bylo převezeno 1,200.000 mužů, 400.000 koní a 80.000 povozů. Některými regulačními stanicemi projelo denně až 200 vlaků. Po každé z 10 hlavních tratí projíždělo denně 40—50 vojenských vlaků.